

Toba -2/ hekaýanyň dowamy

Category: Hekaýalar, Kitapcy

написано kitapcy | 21 январа, 2025

Toba -2/ hekaýanyň dowamy TOBA

Ertesi keremara ören esgerler, komandiriň buýrugyna görä, uzak ýola düşmezden öňürti, kakyň ýanyna üýşüp, atlaryny gaýta-gaýta suwa ýakdylar, ýanlaryna göterýän mytaralaryny suwdan doldurdylar. Azyk-owkat bölümi ullakan çeleklere gyrmalap, düýelerine taýlady, torbalary agşamky bişen ýahna etden doldurdy. Şundan soň, sap-sap nyzama düzülen gyzyň goşunyň eskadrony baýdak gerip, dabara bilen ýörişe çykdy. Garagurban diýilýän ýer hem bäre-bärdäki ýaýla däl. Mundanam aňryk ýol başlan goşun çölüstanyň has uzak jümmüşine siňip, ýol-ýodasyz, yns-jynssyz alyslyga gitmelidi. Gum diýeniň bilen hemme ýeri deň bolmaz ekeni. Häzirki barýan ýerleri esgerleri geň galdyryp, olary töwerege ýalt-ýult garamaga mejbur edýärdi. Hany öňki gören gandymly-çerkezli, sazaky-sözenli, selinli-ot çöpli ulgamlaryň? Hany titirli, ýowşanly giň alalar, çemenzar düzlükler? Indi görseň, dumly-duşuň ýapy-ýapy, depe-depe ürgün aklaňlyk bolup, ýaşaýyş tamamlanan bada başga bir dünýäniň keşbi gözüň öňüne gelýärdi. Ürgün ak çäğäniň ýüzünde şemalyň galdyran zyra-zyra tolkun yzlaryndan başga çöl jandarlarynyň, hatda suwulgan, tomzak yzy hem duş gelenokdy. Setanda-seýranda gum basan ýeke düýp selni ýa ýeke özi somalyp duran sözen cybygyny görmek bolýardy.

Göwündeş hemrasy bilen atynyň üzeňňisini çakyşdyryp barýan Suhanberdi aga ýürek gysdyryjy jansyz tebigata howatyr bilen garap: «Älhepus, barsagelmez diýilýän şum mekana äkidýän ýol, megerem, şunuň ýaly bolsa gerek. Howada-ha barha gyzyýandyr. Görmeli-dä» diýip oýlanýardy.

Komandir wagt-wagt kompasa garap, eskadrony gündogar bilen guşluk aralygyna alyp barýardy. Iki gün oňat ýörelse, goşun gadym zamanda gurap galan, häzirem hanasynyň ugrunda kä ýerde suwly köller duşýan Üňüz derýasyna çykmalydy hem-de daşary ýurda maşgalasyny, dogan-garyndaşlaryny, süri-süri mallaryny

alyp gaçyp barýan Keltegoňurly Gerçek baýyň göçüni leýs etmelidi. Komandir eskadronyň üstüne ýüklenen şu hormatly tabşyrygy artykmajy bilen ýerine ýetirip, hökümediň öňünde uly abraý gazanjakdyklaryna doly ynanýardy. Pulomýodyň iki müň oky bar. Baýyň göçi ýüz adamdand ybarat bolanda-da, olaryň her haýsyna ýigrimi okdan ýetýär. Müň janlaryndan bir jany hem sypmaýar. Esasy zat bolsa, Garagurban ýaýlagynda Öwgi baýy tutuş maşgalasy bilen bile kerçelen gaýduwsyz ýigitler ajaýyp synagdan geçdiler. Ynha, bahym Gerçek baýy tohum-tiji bilen kerçemeli bolanda, gypynjyny gana boýamaga islegli meýletin mertleriň sany hasam köpeler. Şundan soň eskadron söweşde taplanan goşuna öwrüler hem Üňüziň hanasyndaky gök köle suwa düşüňip, ýuwup, gazawlap gaýdarlar.

Aklaňlar ýurdunda tomusam adatkysyndan has ir düşýän ýaly, Gün öýle ýerine golaýladygyça, howruny artdyryp, esgerleriň köýneginiň ýagyrynysyna der çykardy, atlaryň bykynyny köpükletdi. Janawarlar urpak çägeden aýaklaryny agras alyp, boýunlaryny süýndürüp, hassyldeşyp, horguryşyp, burunlaryny parladyp, kynlyk bilen öňe ümzük atýardy. Der basan argyn esgerler eýeriň üstünde dikgerip oturman, kemsiz sülleripdiler. Komandir ýagdaýy aňyp, düşlemek barada buýruk berdi.

Meýdanda diş synçgara ot-çöp bolmansoň, attorbalara ýarym ölçeğden arpa guýuldy. Esgerler ýagly etiň ýahnasyndan sümürüp, mytaranyň ýyly suwundan owurtlaýardy. Suw gaýnadyp çay içere odun ýokdy. Şu ýagdaýda-da ruhdan düşmeýän käbir ýigitler düýnki hezilligi ýatlap, degşip-bälçireşýärdiler. Bettan guma ýarmaşyp gaçyp barýan aýallaryň, çagalaryň üstüne gykuwlap eñenlerinde, goly syrma gylyçly Annagyň bir çagany çapyp bilmän, ters aýlanşyny, atyny öwürüp-depip horlaýşyny suratlandyryp gülýärdi:

– Pökgüje baý ogly gaty sypjyk eken-aý! Gylyç ýalpyldap inende, sowlup dur. Ýene şowurt – ýene sowulýa! Ha-haýt, zaňnar-aýt! Hä-hä-hä! Şobarmana-da baýyň aýaly: «Waý, balam!» diýip, sümüklisini gujagyna gysaýmazmy! Ýeri, indi nädersiň?! Annak, içi ýanyp, heleýiň kellesini togalap goýberdem welin, haram ganjyg-aýt, ölensoňam gujayny ýazanog-aý! Ýeri, onsoň

nädersiň? Ata depgiledip, torç edip çykarmaly boldy-da!

Annagyb bir oglanlyk bilen «Söweş edişi» gaty hezil görnüp, teýeneli gürrüňlere sebäp boldy. Komandirem, komissaram esgerleriň degişmesine guwanyp: «Gana öwrenişmek gowy zat. Gan dökmäni halamaýan goşundan hiç wagt rewolýusion goşun bolmaz» diýip oýlandylar. Ör-gökden gelip duran Suhanberdi molla nolsa owurdynda çeyneýän lukmasyny boýnuny süýndürip zordan ýuwutdy-da: «Toba! Toba!» diýip pyşyrdady hem ýüzüniň ganyny gaçyryp duran Melebaýa ahmyr bilen garap, başyny ýaýkalady.

Goşun iýip-içip, dem-dynjyny alyp, nepesini durlansoň, Günüň howram öňküsinden gowşan ýaly göründi. Howada adaja öwüsgin duýuldy. Esgerler indi Bäpbe diňçiniň daşyna geçip, oňa sorag barsyny berýärdi.

– Bäpbe dost! Hany asmana-zemine bir diň salyp gör! Jahanda näler bar?

– Iňlär siňegem ýok! Jyňňyldar çybynam ýok!

– Hany, oňatja diňlesene gulagyňy pakgart-da! Ýeriň teýinde tilki-şagal, ýylan-suwulgan, alaka-ýalman salkynjak hinde myslaşypjyk ýatyrmy? Olar näme iýip eklenýä? Nirede suwlaýa?

– Ýeriň ne teýinde, ne ýüzünde janly-jandardan bir nyşan bir bolsady! Ne hyssyldy, ne myssyldy, ne gäwüş...

– Onuň ýaly bolsa, hany, hol depäniň üstüne çyk-da, gündogara tarap gulagyňy ger! – diýip, Öremet komissar diňçä gaýraky depäni görkezdi. – Özünem gulagyňy gerip bilşiňe gerip diňle! Üňüz çölllerinden gazlaryň gagyldysy, suwdan böküp çykýan balyklaryň ýene şalpyldap düşüşi eşidilýärmí? Birki günden biz Üňüz boýuna çykýas. Gowy diň salsaň, hökmanam bir ses-üýn eşdersiň!

Bäpbe diňçi tolkun yzly ürgün çägä aýaklaryny oýmur-oýmur çümdürip, ýapynyň ýüzünden gum akdyryp, depä çykdy. Edil şu mahal asmanyň günbatar eteginden gara bulut ýaly bir zat göterilip, howa garalyp gamaşdy hem duýdansyz şuwlap gelen şemal depeleriň başyny tozadyp ugrady. Bu harasat gara ýeliň ýetip gelýänliginiň nyşanydy. Depäniň başyndaky Bäpbe diňçi köýnegini-balagyny şemala pasyrdadyp, bir eli bilen kellesindäki budýonowkasyny sypdyrmajak bolup, aljyraňňy görnüşde hellewläp durdy. Ýöne, ony aljyradýan zat tozanly

şemal däl-de, gulagyna gelyän gorkunjy seslerdi. Barha zarbap çäge sowurýan harasadyň öňünden, göwnüň bolmasa, zulüm-süteme galan ymgyr uly mähelle urlup-sürlüp getirilýän-de, olaryň ahy-nalasy, dady-perýady asman-pelege gulgula salyp, gulak perdäni ýaryp, kalbyňy lertzana salýardy. Zähresi ýarylan çagalaryň waýkyryşmasy, aýallaryň-gelinleriň eňreşmesi, erkek kişileriň bedenlerine tyg urlandaky ýaly wahhyldamasy diňçini gaty horlaýardy. Bu ses-üýnleriň Ýeriň teýinden, ölüleriň hasratly dünýäsinden gelyän ýalydygy depe saçyňy üýşürýärdi. Göwnüňe bolmasa, Garagumda guma garylan ähli şehitler gara harasadyň içi bilen çozup gelyän misillidi.

Depäniň üstünden çäge bilen süýşüp gaýdan diňçi hemralarynyň ýanyna zordan aýagyny alyp süýrenip gelende, harasadyň derdinden dünýä garaňkyrapdy, ýerden göge sowurýan çäge gözüňi açdyranokdy. Şu ýagdaýda ýol ýöräp bolmajagyny bilen komandir: «Harasat sowulýança her kim atynyň başyny berk saklap durmaly» diýip buýruk berdi. Iki gulagyny hem barmaklary bilen berk dykan diňçi jynlan ýaly peleseňläp aýlanýardy. «Dat-bidat, o dünýä bu dünýäň üstüne çozdy! Ölüler dirileriň üstüne eňdi!» diýip çapalanýardy, aglap-eňreýärdi. Ýeliň şuwwuldysy her töwra zaryn owazlar edýänem bolsa, o dünýäniň owazlartny diňe diňçiniň özi eşidýän bolmaga çemeli.

– Sen züwwetdin gorkak ekeniň! – diýip, komandir diňçä herreldi. – Dowul salmaňy bes etmeseň, öz elim bilen ataryn seni! Mollajyklaryň o dünýä baradaky jypdyrmalaryny ýoldaş Lenin birçak paş etmedimi?! Heý, goly ýaragly batyr söweşijileriň üstüne-de ölüler topulyp bilermi?! Şu tozanjykdan gorkýan goşunam , heý, rewolýusion goşun bolup bilermi? Hany, ruhumyzy belent tutup, barymyz «Internasional» aýdalyň! «Galk, eý lagnat astynda galan, açlar hem gullar dünýä-si!..»

Partiýa gimnini aýdýan ýüz bokurdagyň owazy goşulyşyp, rewolýusion gaýduwsyzlygyň, ýanbermezligiň güýjüne öwrüldi. Eskadron, yllaki mizemez bütewi güýje öwürülen ýaly boldy. Ýerden göterýän çägesi bilen zarply urýan harasadyň astynda, atlarynyň boýnuny gujaklap, ýeliň ýataryna, dünýäniň ýagtylaryna garaşyp durdular. Üç sagat geçdimi, baş sagat

geçdimi bialaç galdylar. Harasadyň sowrup gelyän ýyly çägesi esgerleriň hem atlarynyň dyzyna çykyp gitdi. Agşama ýakyn az-kem ýeliň bady gowşap, howa açylyşanda, dumly-duşa ser salsalar, öňki gören ýapylary hem, depeleri hem ornundan göçüp, olaryň ýerinde öňkä meňzemeýän täze görnüş emele gelipdir. Göräýmäge, bular başga dünýä düşen ýaly. Ýene bir garaşylmadyk zat ~ akly üýtgän Bäpbe diňçiniň ýitirim bolup gitmegidi. Komandir ony goşundan gaçan dönük dezertir diýip ygylan etdi.

Suhanberdi molla harasadyň edýän işine ~ ýer-ýurdy üýtgedip, özgerdip göçürüp äkidişine geň galyp: «Bu nä gudrat boldy, janlarym! Biziň barjak ýerimiz öňümizden gaçýan ýaly!» diýip, dünýäde görlüp-eşdilmedik zady göwnüne getirdi. «Şeýle boljak bolsa, biz barjak ýerimize hiç haçanam ýetip bilmeýäs. Bizi, megerem, pälimiz tutýan bolsa gerek».

Iňňän agyr ýagdaýda öňe ümzük atýan eskadron howany garaldan tozan buludynyň içinde tertipsiz gara toplum bolup baryrdy. Asmanyň gara serpigi düýrülip-ýazylyp, onuň ýirik-ýyrtyk bölekleriniň arasynda gaýyp ýören ak tegelek Aý kä mahal göze kaklyşyp gidýärdi. Aslynda onuň Aý däl-de, gün bolmagam ähtimaldy. Sebäbi gije bilen gündiziň hasaby ýitipdi.

Köp wagt bäri suw garasyny görmedik at jaanawarlar sojaşyp, bokurdaklaryny hürledişip, burunlaryny parladyşyp, halys mejalsyz haldadygyny aňdyrýardy. Esgerler mytaralaryndaky suwy birçak içip gutarypdylar. Öňdäki bir gün üçin ýarty mytaradan suw paýlandy. Olam diňw bokurdaklary öllär ýalydy. Şu baryşlaryna atlaryň birentegi ýöremge gurp etmän, dyzyna çöküp, alkymyny ýere goýmaga hem-de gapdalyna ýykylmaga başlady. Ýykylan atlary taşlap, ýykylmadyklaryny idip ýöremek barada buýruk berildi. Esgerleriň birnäçesi gylyjyny, tüpeňini göterip bilmän, lakytak durmaga mejbur boldy. Mejaly bolanlar öňe gidip, eňkamy galmadyklar yzda süýrenip, eskadron sozulyp, tertipli goşuna meňzemedi. Hemmäni bir ýere jemlemek üçin, öňdäkilere durmaly diýen habar ýetirildi. Bir ýere toplanyp, boýunlaryny sallaşyp duruşlary gaty ejiz görnüşdedi. «Suw! Suw!» diýen sesler eşidilýärdi. Suhanberdi molla şu mahal töweregi saýgarjak bolup, eglip-eglip çişnerildi hem gören

zadyndan elheder aldy. «Eý, Hudaý! Muña näme diýip, näme aýdarsyň! Şol başky gören depeleri, şol öňki gören ýapylary! Gara harasat bulary aýlap-aýlap, ýene öňki ýere getiren ýaly! Şunça horluklary, şunça azaplary reýgan bolan ýaly! Zabun pelek bularyň ýoluna gapan guraýdymyka? Megerem, indi bu gapandan sypma ýokdur!..»

Aşyr komandir bilen Öremet komissar özara maslahatlaşyp, bu hupbatly ýagdaýdan çykmak üçin, aýgytly karara geldiler.

– Rewolýusiýanyň söweşjeň gyzyp esgerleri! – diýip, komandir iň bolmanda golaý duranlar eşider diýen umyt bilen ýeliň suwwuldysynda gygyryp söz sözledi. – Aň-düşünjesiz tebigat bizi synagdan geçirýär. Emma mundan beter kynçylygam bolsa, biz öňümüzde goýlan döwlet ähmiýetli tabşyrygy hökman ýerine ýetireris! Biziň söweşjeň wezipämiz şu gumdan aşyp geçmek hem Üňüziň boýunda gaçgak baýy tutuş göçi-gony bileb paýhyn etmek! Men bilýän, siziň her biriňiz şu işe hyjuw bilen gatnaşyp, halkymyzyň öňünde uly abraýa eýe bolmak isleýänsiňiz. Emma suw ýagdaýymyz muña ýol berenok. Diňe iň çydamly esgerler ýörişi dowam eder. Suwy hem iň soňky damjasyna çenli şolara bermeli bolýas. Şu ýerde suwsuz galanlar rewolýusion durnuklylygyň hem çydamlylygyň nusgasyny görkezerler. Heläk bolanlar söweşde gan döküp ölen bilen deň saýylar. Siziň atlaryňyz ýurduň paýtagtynda gurlan ýadygärlige altyn harplar bilen ýazylar! Düşünýänler üçin munuň özi ölmezlikdir!..

Şundan soň saýlantgy ýigrimi esger, pulomýody hem suwly çelekleri eýeläp, komandiriň hem komissaryň öňbaşçylygynda ýörişi doam etdiler. Şehit ölüme höküm edilen segsen adam bolsa, bir owurt suwsuz, harasadyň içinde dökülip galyberdi. Suhanberdi molla bilen Melebaýam bularyň arasyndady.

Bu bolan bedähet işe akyl ýetirmek örän çetindi. Suhanberdi molla ölümiň öýünde taşlanyp gidilen ýigitlers nebsi agyrma bilen garap: «Ýaňy durmuşyň gyrasyndan giren şu on sekiz-ýigrimi ýaşly ýigitleriň rewolýusiýanhň hatyrasyna jan bermegi gerekmiä?» diýip göwnüne getirdi. Altyn harplar bilen ýadygärlige bular ölmezlik hasaplarmyka? Şöhratly ölümiň deregine bulara iň sadaja ynsan bagty: suwsuzlyk belasyndan halas bolup, obalaryna gaýdyp barmaklyk gerekdi...»

Molla aga elli bir ýaşly ekabyr adam. Obada, maşgalasynda onuň iki ogly bar. Ulusy ýigrimi ikisinde, kiçisi on dokuzynda. Şu neresseleriň ýaşynda-da. Ýeri, onsoň bulara nädip dözersiň. Heý, bir alajy bolmazmyka? Suhanberdi şu niýet bilen Melebaýy hem-de özüne gulak asaýjak dört-baş oglany ýanyna çagyryp bir gapdala saýlandy. Üstüne eglip sözünü diňlänlere gaty-gaty gürläp niýetini düşündirdi. Ol çep egnine öwrüm edip, demirgazyga bakan köpçüligiň başyny çekjekdigini mälim etdi. Aýdyşy ýaly, çepine aýlanyp ugranda, suwsuzlykdan eňkamy giden esgerler, aýagy ädilýäni yraň-daraň mytdyldap, galany bir-birine söýget berip, maýdallaryna mollanyň yzy bilen herekede geldiler. Tozanly ýel indi bularyň ýeňsesinden südenekletmän gapdalyndan urýardy.

Suhanberdiniň bir umydy bardy. Olam harasadyň ýol ýasan ugrundan gapdala sowlup, parahat guma çykmakdy. Ot-çöpli parahat gumda duş gelinmegi hem ähtimaldy. Çopan-çolugyň ýanynda oglanlaryň bokurdagyny öllär ýaly suwam tapylsa tapylybermelidi. Galanyňam Allanyň özi oňarsyn-da!..

* * *

Suhanberdiniň adyna «molla» lakamyny tirkeýän bolsalar-da, ol öz obasynda ölä jynaza okaýan, öýlenenlere nika gyýýan, öten-geçenlere Kuran çykýan hakyky molla däldi-de, köne sowat mollaçar adamdy. Özi ýalylaryň bir toparyny Sowet hökümedi sowatsyzlygy ýok etmek üçin işe çagylanda, Suhanberdi bu ýumuşa göwünjeň başlapdy. Emma goşuny öz milletiniň ganyny dökmek üçin ulanýandyklaryny görüp, bu gullukdan arasyny açmaga bahana gözläp ugrapdy. Edil häzir bolsa, onuň öz göwnüne gelşiçe, ykbal onuň gerdenine ägirt uly jogapkärçilik ýükläpdi. Olam şunça ýaşjuwany ajalyň penjesinden halas edip, aman-toba getirmekdi. Eger onuň şu niýeti başa barýsa, ölümden gutulanlaryň birtopary, belkem, pälinden gaýdyp, musulmançylyk ýoluna düşerler. Öz milletiniň ganyny dökmegiň neneňsi günä işdigine akyl ýetirerler.

Suhanberdi bir ulgam gumdan aşyp, ikinji ulgama aralaşanda, ýeliň mese-mälim gowşandygyny, bu ýerde tozanyňam azalandygyny

aňdy. Aňyrda çerkez-çeti, selin-siňrenem görnüberdi. Tüpeňlerini söýget edinip gelýänleri hem goltugyna girilip getirilýänleri bir ýere jemläp, Suhanberdi dili çişip agzyna sygmaýan, ýanyp duran bu biçärelere göwünlik berip gepledi.

– Oglanlar! Umytly boluň! Allany çagyryň! «Köpüň dilegi köl bolar» diýlendir. Ýene birki gumdan aşsak, Üňüziň göm-gök kölüne ýeteris. Durnaň gözi ýaly dury suwda pöwşüldäp suwa düşeris! Biz ýaman pälimizden gaýdyp, ýagşylyga bakan ýüz öwürdik. Hudaýsyzlar jemgyýetiniň «Hudaý yok» diýenine ynanmaň! Musulman süýdünü emen oglanlaryň Hudaýa ynanmazlygy hebesdir. Gördüňiz-ä, bizi Hudaý tutdy! Emma Hudaý dünýäde hemme zatdan beýikdir. Ol tüýs ýürekden toba edeni bagyşlaýandyr. Toba ediň! Toba ediň!

Hudaýsyzlar jemgyýetiniň her hepde-de bir ýola geçýän okuwyndand gulagy gangyn oglanlar mollanyň sözüne uýup toba etdilermi ýa etmedilermi, ony özüleri bilýär. Emma göm-gök kölde pöwşüldäp suwa düşünmek arzuwy olary janlary-tenleri bilen gaplap aldy. Şu süýji arzuwa ýetmek üçin, eňegiňi çägä diräp, bagryň bilen öňe süýşmegem azdy. Iň soňky demiňe çenli ýaşaýyş üçin omzamalydy.

Aýak üstünde yraň-daraň barýanlaryň sany azalyp, dyzanaklap, emedekläp, ýer bagyrtlap süýşýänleriň sany köpeliýärdi. Iň yzda bolsa baş-alty adam hereketsiz serlip galypdy.

Gylyjyny, tüpeňini yük görüp taşlan esgerler hol öňdäki sazaksözenleriň kölegesine özüni atmak üçin hassyldaşyp, harlaşyp barýardy. Howa açylyp, adaja şemal öwürýärdi. Teşneler kölegä ýygnananda, yzda bimejal ýatanlary hem süýräp getirdiler. Suhanberdi molla: «Wah, şu mahal adam başyna birki owurt suwam bolanda, şunça gül ýaly ýigitleri ölümden alyp bolardy» diýip, öz ýanyndan arzuw etdi. Edil şu pursatda-da ol Melebaýyň asmana ümläp, geplemäge ýaramasa-da, agzyny gymyldadýanlygyny gördi. Suhanberdi hemrasynyň ümleýän tarapyna ýüzünü öwürüp, begençden ýaňa ýüreginiň tarsyldap bökendigini duýdy. Görse, asmanyň yüzünde dury howada ak guş ganat ýaýyp aýlanyp ýör. Ol uzak ýola barýan guşa meňzemän, şu golaýdan göterilip, ýene şu golaýa gonjak guşa meňzeýär. Mundan many çykaran molla:

– Haý, gözüňiz aýdyňla-haw, jan inilerim! Bagtyňyz oýandyla-

haw! – diýip gygyryberdi. – Taňry biziň tobamyzy kabul etdi, günämizi ötüp-geçdi. Hanha, görüň-ä, biziň alnymyzdan ak guş uçurdy. Bilseňiz, şol guba gaz sergin suwly kölüň öňümüzde börnüldäp ýatandygyny habar berýär. Eneňiziň saçagynda çöregi bitin ekeni. Siz hakykatdanam ölüp-dirilen bolduňyz! Täze ömrüňiz gutly-mübärek bolsun!

* * *

Üňüziň boýy bilen ençeme gün bári göçüni gyssagly tartyp gelýän Gerçek baý menzil aralarynda düşleýänem bolsa, bu gün süýji suwly köle gabat gelip, onuň ýakasyndaky göze ýakymly otluk-çemenlikde ýük ýazdyryp, ymykly dynç alyp geçmegi müwessa bildi. Iner-maýalaryň üstünde haltyldap gelýän aýal-ebtada, çaga-çuga kenarda ýaýnap aýagyny ýazmagyna hem-de yza galan sürüleriň gelip ýetişmegine maý bersem diýdi.

Ilgezik öýdeniçerleriň haýdan-haý gurnan oraçasynnda baý aga şu mahal özüniň dogan-inileri, öylendiren ogullary hem-de bile göçüp barýan ýakyn garyndaşlary bilen mesawy gürrüň edişip, iýip-içip otyrды. Semiz toklynyň şireli ýumşak eti agyzlara bal bolup degýärdi. Göçegçileriň arasynda geň ýeri, bir del adam hem bolup, olam kellesindäki budýonnowkasyny zommardyp oturan Bäpbe diňçidi. Ol şu barýan göçegçileriň kasdyna ýörite iberilen jeza beriji eskadron barada eýýäm gürrüň beripdi. Ýolda Garagurban oýunda Öwgi baýyň maşgalasynyň pulomýoda tutulyşynam, serlip ýatan läşleriň üstünde maý baýramynyň toýuny toýlaýyşlarynam, soňra harasat gopanda özüniň telbeläp gaçyp gaýdanynam aýdypdy. Päh, şol harasadyň aňrysyzdan gulagyna gelen ahu-pygam häzirem diňçiniň kalbyny lerzan edip durdy. Şol gara harasadyň adaty bir tozanly ýel bolman, eýsem Hudaýdan gelen kasasdygy barada-da oturanlara gürrüň edipdi.

– Hudaýy unudan ganhorlary päli-niýeti tutandyr – diýip, Gerçek baý uzyn ala sakgally eňegini atyp-atyp, ynam bilen gürlledi. – Şol gara harasat olary aňdarha ýuwdan ýaly bir demine dartar welin, sen onsoň çölüstan-sährany elekden geçirseňem, olardan derek tapmarsyň! Hajymuhammet işan janyň ýorgudy dürsdür. Olardan bize nogsan gelmez. Garaklary

gapykdyr. Biz olara duş gelmän, ýurt aşyp gideris, işallam!.. Gamhana beýebanda peýman bolan sanýetmez şehitlere degsin edip töwir galdyransoňlar, gaňşyrowugyňy tütedýän düýeçal içip gägirişip otyrkalar, Gulaly goňruň ýetim galan ýedi ýaşly oguljygy Atajan gapydan garap:

– Ata! Ata! – diýip, özüniň hossar tutunan Gerçek kakasyna ýüzlendi. – Düýe çopanymyz Garamäde erkegini taýaklap çapdyryp gelýä. Bir zad-a bolupdyr.

Onýança erkegini patanakladyp gelen Garamäde oraçanyň agzynda malyňy çökerip düşjegem bolman, belentden zowladyberdi.

– Haý, Gerçek kaka-haw! Ilerki gumda goşun düşüpdirle-haw! Eşitmedim diýme-haw! Gylyçly, tüpeňli kän adam-haw!..

Howsala düşen Gerçek baý: «Päheý-de welinim, uly gepläýdim öýdýän!» diýen iňkis bilen gapa çykanda, onuň daşyna üýşen dogan-garyndaşlarynyň käbiriniň golunda eýýäm ýaragam görüňärdi. Hernä anyklap sorasalar, «goşun geldi» diýilýän sazak-sözenleriň kölegesinde teşnelikden ýaña çalajan ýatan esgerler bolup çykdy. Ýaraglaryny hem onda-munda taşlan ekenler bagtyýatanlar.

Gerçek baý kölüň gök suwuna garap, kiçi sakgalyny dişläp paýhaslandy. «Pelegiň oýnuna bak-a!» diýip içini geplettdi hem-de şol Hudaý tutan peläketleri, özleri bilen deň bolman, görnetin ölümden halas etmegi öz boýnuna borç diýip bildi. Türkmen üçin düňle sährada betbagtlyga uçran duşmanyňa-da gol uzatmazlyk namartlykdy.

– Ýöne, seresap bolaweri, baý aga! – diýip, Bäpbe diňçi özüniň howsalasyny bildirdi. – Men bularyň nädiberýändigini görendirin! Özlerini dürsäp, elleri ýarag tutdugy, göçüňi paýhyn edäýmesinler. Bulara berlen tabşyrygam şol ahyryn. «Ýagydan ýaý boýy» diýleni ýaly, siz şu ýerden tiz ugrap, arany açsaňyz kem bolmazdy, baý aga! Teşne ýatan namartaýlaryň agzyna suw damdyrmany meniň ýeke özümem oňarardym. Azyk-owkat goýuň-da, ýola düşüberiň!

Baýyň geplemek goja agasy hem dillenip: «Göçi ugradalyň! Saklamalyň!» diýip dur. Inileri bilen ogullary bolsa delminişip bakýar. Baý iki tarapynam elden bermezlik üçin, göçi ugradyberiň, diýip buýurdy-da, özi birnäçe talabany bilen

galyp, ölüm halynda ýatan teşnelere kömege ugrady. Göwnüne bolmasa, özüniň şu edýän işine hezreti Hajymuhammet işanam hol depäniň üstünde durup syn edýän ýalydy. Işan onuň düýşüni ýoranda: «Sen şu gezek beladan gutulýaň» diýipdi. Heý, onuň aýdanyna-da ynanman bolarmy? Ine, Allanyň gudraty bilen musulmançylyk käpirligi ýeňip dur! Türkmençilik tersalygy ýeňip dur! Bolşewigiň ýaragy, honha, guma garylyp ýatyr. Baý öz kalbynda keramatly Hajymuhammet piriň üýnüni eşidip duran ýalydy: «Kimde-kim ähsenül-hüsnä, ýagny gözel işler gaýyrsa, diňe şol dünýäni abatlap biler, hem öz kalbyny bezäp biler. Sen dogry ýoldasyň...»

Gerçek baý bir kaşyk suwy hem-de bir kaşyk sary ýagy gezek-gezegine teşneleriň agzyna tutup berip, olary haýal-haýaldan özüne getirmäge başlady. Kölüň başyna welin goýbermedi. İçip ýarypar gorkusy bardy olaryň. Gözleri halka atyp horugan biçäreleri kem-kem naharlap gurplandyrdy.

Üç gün geçensoň, gumda taşlanan ýaraglary eýelerine tabşyryp, uzyn ala sakgally asylzada baý öz ykbalyyny synaýan äheňse esgerlere ýüzlendi:

– Merdana ýigitler! Siziň awlamaly awuňyz, ynha, alnyňyzda otyr. Men ~ Gerçek baý! Äkidip tabşyryň bolşewige!

Oglanlar ýüzlerini boz-ýaz edip aşak bakdylar. Suhanberdi molla özlerini ölümden halas eden kişä janyndan syzdyryp jogap berdi:

– Sadagaň bolaýyn, Gerçek agamyz! Eger biz sizi şundan soň tutup äkidip, bolşewige tabşyrsak, şonda boziň enemiziň göwsünden haram süýt emdigimiz bolmazmy?! Atamyzyň ogly bolmadygymyz bolmazmy?! Gaýtam, siziň özüňiz bizi «gulum» diýip äkidiň-de, çet ýurtda arzan bahadan satyň! Goý, o taýda bizi kündä goşup, ýer sürsünler! Palanlap münsünler! Siziň islegiňize boýun bolmasak, namartaýyň iň muzzur hilisinden boldugymyz!

– Eýle bolsa, «ak düýäni» bizem göremzok, sizem göreňzok! – diýdi-de, baý alkymy gaba çogdaly, tüýlek, mähnet inerine mündi hem gündogar sary müñedek-müñedek sürüberdi. Düýeli talabanlary hem onuň yzyndan eňdiler.

Jeza beriji eskadronyň galyndysy Üňüziň boýy bilen aşak syryp

gaýtdy. Aşyr komandiriň hem Öremet komissaryň baştutanlygynda aýratyn ozup giden, ýagny pulomýotly ýigrimi esgeriňem bahym ykbaly mälim boldy. Olaryň hemmesi harasatdan çykyp bilmän, açlyk-suwsuzlykdan gyrlypdyr.

(Soňy).

Sapargeldi Annasähet INER OGLY. Hekaýalar